

Tuna algusest

Enn KÜNG*

Minu mälestused ajakirja Tuna sünniajast on subjektiivsed, tuginevad selektiivsele mälule ja seetõttu ei pruugi täies ulatuses vastata tegelikkusele. Siiski proovin mälusoppides sobrades minna tagasi veerandsaja aasta taguste sündmuste juurde.

Mõtte hakata välja andma uut ajalooajakirja tõi Tartusse 1998. aasta kevadel Eesti Riigiarhiivi teadusjuht Jaak Valge. Tema arvates vajasis ajaloolased, kes olid üsna arvukalt Eesti arhiivides töökoha leidnud, oma ajakirja. Vajalik kapatsiteet ja potentsiaal oli olemas, ainult et arhiivijaloolased avaldasid oma uurimusi siin-seal ajakirjades ning kogumikes, ka arhiivide endi väljaantavates kogumikes. 1988. aastal ilmuma hakanud teaduslik-populaarne ajalooajakiri Kleio ja 1998. aastast selle järglaseks saanud Ajalooline Ajakiri oli küll sisult kvaliteetne, kuid ajakirja iseloomustas ebaregulaarsus ja nõrk toimetusepoolne tagasiside; see kõik vähendas usaldusväärsust. Ka tallinlastest kõrgkooliajaloolastel oli 1997. aastast oma ajakiri – Acta Historica Tallinnensia –, mis oli alles nooruke ja otsis kohta ajaloopõllul. Uue, esialgu nimeta ajakirja kodu oli Eesti Riigiarhiivis, kelle palgal pidi olema professionaalne peatoimetaja. Teised Eesti arhiivid pidid nii artiklite kui ka rahalise panusega ajakirja ilmumisele kaasa aitama. Peatoimetaja rolli sobivana tutvustas Valge senist Loomingu publitsistikaosakonna juhatajat Ott Rauna, kes otsis parajasti uusi väljakutseid ja kellega juba läbirääkimised käisid.

Ei saa öelda, et me Eesti Ajalooarhiivis Valge ideed kohe väga suure vaimustusega toetama hakkasime. Karismaatilise inimesena meeldis Valgele asju korraldada, kuid see ei tähendanud veel tegudeni jõudmist. Teiseks lähenes Valge asjale vales küljest. Nimelt leidis ta, et uue ajakirja sündides võiks ajalooarhiiv lõpetada oma toimetiste väljaandmise. Sellega ei saanud meie nõus olla, sest Eesti Ajalooarhiivi toimetiste uurimuslik tase oli kõrge ja retsenendid olid seda tunnustanud. Samal ajal, 1998. aasta alguses, kui ilmuma hakkas Ajalooline Ajakiri, oli viimase peatoimetaja Aadu Must analoogse ideega juba ajalooarhiivis käinud. Nüüd siis uus katse meid „ära kaotada“. Kuna mina vastutasin tol ajal asedirektorina Eesti Ajalooarhiivi publitseerimistöö eest, hakkasin uue ajakirja töökoosolekutel arhiivi esindama. Ja ega riigi- ja ajalooarhiiv neil koosolekutel kahekesi olnud. Ettevalmistustöös olid kaasas veel Eesti Filmiarhiiv, Eesti Riigiarhiivi filiaal (Partearhiiv), Pärnu Linnaarhiiv ja Tallinna Linnaarhiiv. Kandev ettevalmistav roll oli kahtlemata riigiarhiivil, kus Jaak Valge, Ott Raun ja Arvo Pesti genereerisid ideid, mida siis teistele tutvustati. Hingega oli Tuna sünni juures Indrek Jürjo.

Tulevase peatoimetaja nimi ei olnud Loomingu lugejatele küll võõras (Looming avaldas 1980. aastate lõpust alates sisukat ajaloopublitsistikat), aga isiklik kontakt temaga puudus; selles mõttes oli Ott Raun ikkagi mõneti tundmatu inimene. Kontaktid tekkisidki töökoosolekutel. Raun oli energiline mees, kes elavalt žestikuleerides, paberilehed käes, oma mõtteid avaldas. Mingist hetkest, kas kohe algusest, osales koosolekutel ka Velly Roots, kelle peale jäi uues ajakirjas toimetaja ja vist ka keeleteimetaja roll. Kaasatud oli Eesti Arhivaaride Ühing kui arhivaare ühendav katusinstitutsioon – nüüdki leiab sisekaanelt märkuse, et tegemist on Rahvusarhiivi, Tallinna Linnaarhiivi ja Eesti Arhivaaride Ühingu ühisväljaandega.

* Enn KÜNG (1963), PhD, Tartu Ülikool, Eesti ajaloo (varausaja ja uusaja) kaasprofessor, enn.kung@ut.ee.

PROTOKOLL

Ajakirja TUNA kolleegiumi koosolek 16. 09. 98.

Kohalolijad: Kalju Idvand; Enn Küng; Lea Kõiv; Jaak Valge; Liivi Uuet; Ivi Tomingas; Arvo Pesti; Indrek Jürjo; Ott Raun; Aimar Altosaar; Marge Tiidus, Jaan Klõšeiko, Velly Roots.

Teema: TUNA esimene number, missugune suunitlus, kellele mõeldud, kujundus, kolleegiumi ja toimetaja vahekorid.

Ott Raun võttis kokku ajakirja ülesande: TUNAl peaks olema laiem, ajalookultuuriline suunitlus, mitte ainult arhiividokumentide uuestitrükkimine või üksnes arhiivindust käsitlevate materjalide avaldamine. Kuid ajakirja ülesanne on kahtlemata arhiivinduse kui niisuguse populariseerimine, äratada huvi arhiivide ja seal tehtava töö vastu. Seetõttu on väga vajalik haarata kaasa professionaalseid autoreid. Toimetajal peaks siin olema otsustamisõigus. TUNA ei ole mõeldud arhiiviasutuste sisemiseks kasutamiseks vaid laiale lugejaskonnale.

Mõiste "ajalookultuuriline" tekitas elava poleemika. Arvati, et see on uus termin ja vajaks selgitamist (Jürjo, Tomingas, Kõiv, Küng).

Liivi Uuet jäi nõudmise juurde, et päisel oleks "ajaloo ja arhiivinduse ajakiri".

Jaak Valge väitis, et ajalookultuur ei välista arhiivi. Kui ajakiri tahaks saada tsiteeritud, oleks parem mitte karta suuremaid ambitsioone. Ja tegelikult on ajalookultuur sisuliselt nagunii juba sees.

Indrek Jürjo tuletas meelde, et eelmisel koosolekul sai otsustatud märkida päsele "ajaloo ja arhiivinduse ajakiri". Kuid peatoimetaja ei saa olla pime käsutäitja. Mina võin terminiga "ajalookultuur" nõustuda, oli ta lõpuks leplik,

Ivi Tomingas tundis muret, et arhiivid panid õla alla, selleks et sünniks arhiivindust käsitlev ajakiri, nüüd me aga nagu pelgame seda sõna. Mõte oli ju viia arhiivindus laiemale kõlapinnale.

Enn Küng juhtis tähelepanu, et ajakirjas peaks olema märgitud, et ta on Arhivaaride Ühingu häälekandja.

Aimar Altosaar tegi ettepaneku leida kompromiss. Mõte oli algselt küll anda välja arhiivinduse ajakiri. Oleme andnud peatoimetajale vabad käed ja ajakiri läheb peatoimetaja nägu. Sünnib praegu ajaloo ja kultuuri ajakiri, kuid sisuliselt on seos arhiivindusega muidugi olemas.

Võeti vastu ühine otsus nõustuda TUNA kui ajalookultuuri ajakirja avarama suunitlusega ja märkida seda ka kaanel.

Jaan Klõšeiko tutvustas ajakirja kujundust, millega jäädi rahule.

Arvo Pesti muretses finantsprobleemide pärast.

Valge ja Jürjo juhtisid tähelepanu viidete ühtlustamise vajadusele.

Protokollis **Velly Roots**

Nagu järgnevad aastad näitasid, siis sisuliselt ühing ajakirja tegevust suunama, veel vähem kontrollima ei hakanud. Selleks kujunes toimetuskolleegium.

Juba enne esimesi töökoosolekuid käis Raun loodavat ajakirja tutvustamas mitmel pool mäluasutustes. Isegi presidendi kantseleis, rääkimata paljudest ajaloolastest ja kultuuriinimestest, tähtsatel kohtadel olevatest inimestest, ning jõudis ka sõsarväljaande Ajaloolise Ajakirja peatoimetaja jutule. Ott Rauna tutvusringkond oli lai ja lisaks ajakirja reklaamile pakkus ta kohe ka võimalust kaastööd teha. Tema sõnul oli ajakiri mõeldud nii arhivaaridele-ajaloolastele kui ka laiemalt kultuuri- ja mõteloost huvitatud inimestele. Igas numbris pidi olema sissejuhatav essee, mõned pikemad teaduskäsitlused, avaldatama arhiividokumente, kultuuriloolist kirjavahetust, retsensioone, diskussioone-väitlusi, ülevaateid konverentsidest ning teateid arhiivide tegevusest. Meelde on jäänud kellegi mõte, et uus ajakiri on hea koht, kus üllitada arhivaaride juubelipuhuseid tervitusi ning paraku ka nekrolooge. Filmiarhiivi koostada jäi fotonurk. Et õigustada arhiiviajakirja ideed, hakkas tõenäoliselt Peep Pillaku initsiatiivil ajakirjas ilmuma kolme Hollandi arhivaari, Samuel Mulleri, Johan A. Feithi ja Robert Fruini koostatud arhiivide korraldamise ja kirjeldamise käsiraamat. Ideid oli palju ja toona tekkis mul assotsiatsioon, et uus ajakiri saab olema midagi Kultuuri ja Elu sarnast. Aeg näitas, et ma eksisin. Ehkki esimene number tuli üpriski arhiivide ja arhiivinduse keskne – sisuliselt pidi iga arhiiv midagi enda profiilist toimetuse portfelli esitama –, liikus fookus peagi Rauna tahtel ajaloole ja ajalookultuurile.

Uus ajakiri vajas nime. Selleks toimusid arhiivides nimekonkursid, vähemalt Eesti Ajalooarhiivis me selle korraldasime. Ma ei mäleta tulemust, aga meelde on jäänud Elsa Brücki pakkumine Arhivaar, mida ta põhjendas ajakirja välja andva seltskonna elukutsega. Võimalik, et läksime just selle nimega Tallinnasse, kuid võib-olla oli meil siiski mõni teine nimi pakkuda. Lõpuks tuli geniaalse mõttega välja tulevane peatoimetaja ise – Tuna. Tä selgitas seda puhtkeeleliselt möödunud ajaga – toona, eile, üleüle –, aga sõnamängu silmas pidades meenutas Raun paguluses ilmunud ajakirja Mana, mis sisaldas tekste kirjandusest-luulest aja- ja kultuurilooni. Nii jäigi, kõik olid nimega nõus, ehkki kohe viidati ka ingliskeelsele tuunikalale ja visati nalja, et välismaalased seostavad ajakirja merekalandusega. Meelde on jäänud arutelu Tuna formaadi üle, kas minna Akadeemia või Loomingu teed. Eeskujuks sai viimane.

Neid ridu lõpetades võtsin riiulilt Ott Rauna mälestusteraamatu „Tunaeile. Meenutusi kaheksakümnendatest tunaeilseni“ (Tartu, 2019), milles ta 325. leheküljest alates samuti Tuna cellugu, sündi, otsinguid ja siis juba rutiini meenutab.¹

¹ Vt Tuna alguse kohta lisaks Ott Rauna artiklit „Tuna sünd“. – Tuna 2018, nr 4, lk 2–10. Artikkel on kättesaadav ka Tuna kodulehel: <https://www.ra.ee/tuna/>